ВИДИ ЧУДА

ВИДИ ЧУДА
ЧАСОПИС ПОВЕЉА 3/2010
ДОДАТАК БРОЈ 13

Главни и одговорни уредник
ЖИВОРАД НЕДЕЉКОВИЋ

Уредник додатка
ГОРДАНА ТИМОТИЈЕВИЋ

Секретар Уредништва
ВЕРОСЛАВ СТЕФАНОВИЋ

Графичка опрема
ДРАГАН ПЕШИЋ

Издавач
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА „СТЕФАН ПРВОВЕНЧАНИ"
КРАЉЕВО

За издавача
ДРАГАНА ТИПСАРЕВИЋ

Уредништво Повеље, 36 000 Краљево, Цара Душана 39
Тел. 036 312 442, e-mail: povelja@nadlanu.com

Штампа АНАГРАФ
Тираж 600

ISSN 1452-7316

Додатак за децу часописа *Повеља*
штампан је захваљујући подршци
Министарства културе Републике Србије
и Скупштине града Краљево.

Давид Албахари

НИ ДАНА БЕЗ ЧУДА

повеља

На корицама:
Давид Албахари, фотографија снимљена почетком педесетих
Давид Албахари с мајком, фотографија снимљена почетком педесетих

Сада, много година касније, знам да је живот највеће чудо и да чуда не треба тражити. Чуда су свугде око нас, довољно је погледати сврраку или мрава, сунцокрет или ружу, пса или мачку, и уочити савршену симетрију њихових тела, а о беспрекорној лепоти клипа кукуруза могао бих, чини се, сатима да пишем. Када сам био мали, међутим, пролазио сам поред свега тога као да ничега нема око мене, као да се свет непрекидно затвара и ја остајем у све мањем и све скученијем простору из којег није било могуће побећи. Тако сам почео да верујем у чуда и да мислим да чуда доносе неку врсту спаса, некакву утеху, готово опипљиву, са којом сам, ако затреба, могао и да се покријем преко главе, да утекнем од претерано жарког сунца али и од блештавог сребра месечине.

То је сасвим довољно за увод...

А сада прелазимо на прву сезону чуда у мом животу, звану и знану као „Чуда у Ћ". У Ћ. смо дошли из Пећи, убрзо након мог рођења и остали смо све до мог поласка у школу. Године проведене у Ћ., лепој варошици између Светозарева (садашње Јагодине) и Параћина, најлепше су године мог детњства.

I

Године пре поласка у школу представљају огроман резервоар чуда. Сваки дан доноси нешто ново. Сваки излазак сунца другачији је од свих осталих, као што ниједан залазак сунца није исти. Свет се дели на оно што је јасно и оно што је нејасно. Још се, међутим, није повукла прецизна линија између истине и лажи, вероватно због тога што још нема праве разлике између унутрашњег и спољашњег света. Снови још увек ништа не говоре, не разуме се, у ствари, зашто човек уопште треба да сања. Чуда има у изобиљу, али сва су мала. Све је, заправо, могуће чудо, и оно што нестане и оно што настане, јер све се види први пут, онако како се више никада неће видети.

Рецимо, радио. Стари предратни радио, марке орион, са магичним оком и шареном скалом, препуном назива градова од којих је сваки чудо за себе. Неповерљиво завирујем у њега, размишљам ко се и како сакрива у њему, како у њега стане цео оркестар, како глумци стижу да обиђу све куће и станове у којима су радио-апарати укључени. На сличан начин касније ће ме прогањати филм и телевизија, посебно филм.

У прво време сам веровао да је биоскоп некакав апарат који може да лети и да се филм који гледамо одиграва у реалном времену, али на неком другом, тајанственом месту. Тамо су се отварали велики прозори кроз које смо гледали шта се напољу дешава: црвенокошци су се борили против бледоликих, витезови су се спремали да крену у поход, партизани су гонили издајничке банде... Увек је, наравно, постојала могућност да ме погоди неки залутали метак или запаљена стрела, и зато сам често морао да облачим своје невидљиво одело или да ставим капу невидимку. Са њима сам био безбедан, могао сам да наставим причу започету у мраку биоскопске дворане, да је начиним стварном, унесем у своју собу и спакујем у кутију са играчкама.

Храброст је, међутим, умела да ме напусти у непредвидљивим тренуцима, доводећи у сумњу моје тврдње о нерањивости и владању светом. Наиме, гледали смо – моји родитељи, сестра и ја – неки амерички филм који се одигравао у Африци. У филму је можда играо Стјуарт Гренџер, можда чак и Елизабета Тејлор, но то сада није важно. Филм је имао неку своју вероватно узбудљиву причу, јер памтим да сам седео на ивици столице, сав напет и без даха. А онда, из неког тајанственог разлога, почео је стампедо и у облацима прашине екраном су тутњале вероватно све животиње које настањују афричка пространства, а међу њима су били носорози, слонови, жирафе, лавови, велике и мале газеле, вероватно је ту било и неких птица, можда чак и неки гмизавац, ко зна шта су све успели да прикупе продуценти и сценографи. Било како било, цела та животињска армија кретала се трком према главним јунацима који су, схвативши да не могу да побегну, нашли спас иза неког сасушеног и обореног стабла. Наравно, тај ужасни стампедо није их спречио да и даље причају, чак ми се чини да је тада синула искра љубави између неких од јунака. И тада се десило нешто што нисам очекивао. Наиме, камера је у једном тренутку приказала долазак стампеда из перспективе јунака филма, шћућурених иза крхког стабла, односно, тако као да те помахнитале звери јуре право на, како сам ја то замишљао, прозор кроз који смо гледали стварни јуриш свих тих животиња.

Знајући да други посетиоци не знају да је тај прозор отворен, помислио сам да би требало да их упозорим, јер за који тренутак биоскопска дворана испуниће се љутим зверима које ће нас све појести или спљескати. Међутим, страх је био бржи, обавио се око мене и, већ у наредном тренутку, нашао сам се испод столице, где сам остао све док се пројекција није завршла и у дворани се упалило светло. А онда сам полако, на климавим ногама, кренуо за родитељима и сестром.

Тада сам први пут схватио да чуда могу да имају и негативну страну, да чудо не мора да буде само привлачно и лепо, већ да може да буде и извор ужаса...

II

Нису то једина чуда којима сам присуствовао док смо живели у Ћ. Сваког дана догађало се нешто што је измицало разумном објашњењу. Рецимо, једног дана, на пољанчету близу речице или потока који је текао недалеко од наше куће, на мене је слетео ластин репак, најдрагоценији (и највећи) лептир који је могао да се нађе у нашим збиркама лептирова. Ко зна зашто је одабрао да се спусти на мене? Да ли га је привукао неки мирис или пак нека боја на мом шареном прслуку или је ластин репак, уморан од дугог летења, једнодставно слетео тамо где се у том тренутку затекао, то никада нећу дознати. Велик и моћан он је стајао на мојим грудима, полако отварао и затварао крила, и пиљио у мене (уверен сам) својим црним очицама. Могао сам лако да га ухватим, и чак сам у једном тренуку надвио над њим доњи део мог пуловера, али нисам могао себе да натерам на то. Да сам то доиста учинио, изневерио бих његово поверење и порекао бих могућност постојања чуда. Пустио сам прслук и полако принео прст лептиру. Лептир се у први мах није ни померио, али онда је полако, уз известан напор, као да га негде нешто боли, успео да се попне на мој прст. Његове ножице су ме заголицале и ја се насмејах. Можда га је то нагло померање мога тела изненадило, јер он рашири крила као да се опрашта и одмах затим узлете високо, али не према небу, како сам помислио, већ према високим чичковима и њиховим цветовима. Пажљиво сам прегледао свој пуловер али ништа није казивало да се до малопре ту налазио величанствени ластин репак. Али тако је, ваљда, са чудима: она постоје само онда када она сама желе да постоје. Чуда, укратко, долазе сама.

Додуше, има и оних на које утичу други. То, наравно, нису чуда, али у једном периоду времена уверени смо да јесу чуда, јер их иначе не

можемо другачије објаснити. Тек после се појави „кривац”, особа која је допринела превари и од стварног направила, бар привремено, нешто нестварно.

Ево шта се десило:

Често смо се играли на обали оне речице поред које се лептир спустио на мој прслук. Ту смо правили колаче од блата, копали замршене мреже канала са мостовима, повремено се прскали водом или пуштали папирне чамце које смо доносили од куће, већ спремне за пловидбу. Било је лето, спарно, врело, ми смо били боси и полуголи, трчали смо около као јарићи, онда се бацали на траву и смејали се док нас не би заболела грла.

У једном тренутку, док сам у пуном трку јуришао на невидљиве противнике и бесно им одсецао главе, представљене разнобојним цветовима, осетио сам оштар бол у копити, односно, у левом табану. Срушио сам се на земљу и видео да се у мој табан забило парче стакла од разбијене флаше. Те стаклиће смо користили као тањириће за наше колаче од блата, али ја сам у жару напада на непријатеље потпуно заборавио на њих.

Али, ништа се ту није могло да промени. Полако сам, ослањајући се на десну, неозлеђену ногу, одшепао до куће. Мој отац (који је био лекар) и моја мајка били су сагласни: то парче стакла требало је што пре извадити, јер ко зна каква је све прљавштина била на њему. Отишли смо у очеву ординацију, мајка је села поред мене а отац узео пинцету, клекнуо испред мене, подигао моје стопало – али пре него што је успео да приближи пинцету мом табану, ја сам тако урликнуо да су прозори у ординацији задрхтали. Отац и мајка су се заменили: сада ме је отац тешио а мајка се прикрадала мојој нози као змија свом плену, али поново је мој крик пролетео кроз ваздух и упропастио њихове планове.

Тако је то трајало до вечери. Они су покушавали (чак су им се и неке комшије придружиле) да ме увере – али све је било узалудно. Чак ни очеве злокобне приче о тровању крви нису могле да ме разувере. А онда сам отишао да спавам. Уморан, исцрпљен борбом око парчета стакла у мом табану, одмах сам заспао, а када сам се пробудио и погледао своју ногу, био сам уверен да се десило чудо. Наиме, нога ми је била завијена, стакло ишчезло, а ја сам могао да се закунем да ме током ноћи нико није такнуо.

И ко зна какве бих све приче о том чуду испричао друговима на ливади поред речице, да ми отац није убрзо рекао шта се десило. Наиме, чим су се уверили да сам заспао, моји родитељи су донели сав прибор из ординације, укључујући и страшну пинцету. Отац је помоћу ње извадио стакло, крв је шикнула из ране, али мајка је била спремна, обри-

сала цело стопало јодом, ставила газу и превила ми рану. Ја сам мало гунђао у сну, али на то нико није обраћао пажњу.

Знам, знам да то нису „права чуда", али „чуда" зависе од тога како их дефинишемо. Ми смо они који одређују чудноватост чуда, а ствари се ионако догађају онако како оне желе или како им је неко, негде одредио. Раније су чуда углавном дефинисана као неочекивана кршења природних закона у којима је одређену улогу играла Божја рука. За мене, чудо је све оно што се дешава а ја не умем да објасним како се то одиграло.

На пример, никаква објашњења нису могла да ме увере да се од шећерне репе добија онај бели шећер у коцкицама које сам волео да наквасим у чају и онда их пустим да ми се топе у устима. На улици испред наше куће често сам налазио шећерне репе које су испадале из кола у којима су довожене у фабрику шећера. Како је од те прљаве, мусаве и тврде грудве могао да испадне диван бели шећер, ако не једино посредовањем неког чуда. И иако сам једном приликом, заједно са родитељима, обишао целу фабрику и видео процес производње, моја сумња је остала. Било је лепше веровати у чуда.

Или, рецимо, узмите чудо авиона који лети... Иако сам се безброј пута возио у разним типовима авиона, и даље верујем да се у једном тренутку, док авион хвата залет на писти, одиграва неко чудо које диже авион, и све нас у њему, у ваздух. И не само што нас подиже у ваздух, већ нас и носи кроз њега и, оно што је најважније, помаже да се спустмо.

У сваком случају, чудо је нешто што одскаче од околине, што не поштује ред. Оно се дешава изван граница нашег очекивања, не са жељом да нешто објасни, већ са намером да се деси само зато што жели да се то деси. Не можете га припитомити, не можете га преобразити. Можда се можете надати да ће вас препознати, иако је то тешко предвидиво. Једино што можете, јесте да покушате да га бар мало боље упознате тако што ћете пробати да га унесете у причу... Дошао је, дакле, час за прву *чудну причу о чуду.*

III
ЧУДНА ПРИЧА О ЧУДУ
Или
КАКО ЈЕ МАЛИ ДАВИД ОДЛУЧИО ДА ЈЕ ВРЕМЕ ДА ПОРАСТЕ

Од свих јеврејских празника које су прослављали код куће или у просторијама јеврејске заједнице, мали Давид је највише био опчињен Хануком, празником светлости. Било је нечег чаробно привлачног у причи о недовољној количини уља која је, ипак, потрајала током целог празника. Та прича је била повезана са причом о побуни јеврејског народа против грчких окупатора. Борбу је повео старац Мататја, а после његове смрти наставио његов син, Јуда Макаби, који је после неколико година ратовања успео да победи моћног непријатеља. Јуда Макаби је на челу своје војске ушао у Јерусалим, очистио Храм, срушио непријатељске идоле и обавио посвећење жртвеника и самог Храма. Према легенди, јеврејски народ је осам дана прослављао ослобођење храма. Међутим, када су првог дана хтели да упале уљане светиљке у Храму, видели су да је само једна мера уља остала чиста за верску употребу. Та једна мера била је довољна само за један дан, али они су је ипак упалили и – види чуда! – та једна мера је трајала свих осам дана. Тако је тај празник почео да се слави као вера у чудо, а до дана данашњег тај празник се обележава тако што се сваког дана пали по једна свећица у посебним свећњацима са осам чирака.

Тих осам дана мали Давид је живео, чинило му се, само за ту светлост, поготово када би, последњег дана, свих осам свећица весело

пламсале на свећњаку. А када је реч о чуду, он је у чуда ионако веровао, тако да му уопште није био проблем да верује у још једно. Али, веровање у велики број чуда неумитно повлачи за собом жељу онога који у њих верује да му се што пре укаже прилика да присуствује самом чину чуда. Можда би могао, помислио је, да понови оригинално чудо, али онда се снуждио, схвативши да он нема уљане светиљке већ свеће.

Мали Давид се замислио: Ако нема уља и поседује једино свеће, можда би могао прву наредну Хануку да сачека само са једном свећом, за први дан. Моћ чуда, које би требало да буде присутно, омогућила би да се појаве свеће и за остале дане. Није могао да замисли како би свећњак на крају изгледао, као што није могао да замисли ко би те свеће, и како, ломио на парчиће довољно велике да играју улоге правих свећа.

Мали Давид је поставио слично питање и рабину. Када би се чудо које се одиграло са уљем поново десило, али са свећама, колико свећа би било потребно?

Рабин је позвао Давидове родитеље на разговор. Давидов отац, који није био религиозан, одбио је да дође и рекао је Давидовој мајци да ће је чекати у кафићу на супротној страни улице. Давидова мајка је била љута, али ништа није могла да учини. Сачекала је рабина, изненадила се када је видела колико је млад, а и њему је било помало непријатно што мора оштријим тоном да разговара са женом која је могла да му буде мајка. Све у свему, у тој свеопштој несигурности и нелагодности, добро је да су Давидова мајка и рабин уопште успели да се нешто договоре. А тај договор је био једноставан: треба наћи начина да се малом Давиду покаже да су чуда могућа, али да не могу да се одиграју тако како он замишља. За чуда је потребно много више.

Мали Давид је ипак решио да моћ чуда испита на свој начин. До наредне Хануке у децембру, остало је још неколико месеци и он се свом снагом баци на истраживање свих елемената чуда. На знатижељна питања рабина и мајке, одговарао је кратким, али ипак вишезначним одговорима, тако да они убрзо више нису могли да се снађу и буду сигурни у то шта је истина а шта лаж. С тим што се мора одмах нагласити да, како је мали Давид једном рекао, он никада није лагао, само понекад не би говорио истину. А његов план је, у ствари, био крајње једноставан: када почне Ханука, мали Давид ће прво запалити ону додатну свећу, помоћу које су паљене све друге, онда ће запалити прву свећицу, провериће да се негде на столу или око њега не налазе још неке свећице и онда отићи на спавање. Када наредног дана посети место где се налази *ханукија*, посебан свећњак за тај празник, чудо ће се десити или се неће десити. Није постојала никаква трећа могућност,

што је значило да ће се тада све разрешити, а у свету препуном проблема, дилема и разних парадокса, одбацивање једне дилеме значило је много више него што то саме речи кажу.

Било како било, мали Давид је одлучио да ништа не говори о својим плановима и да се понаша као да се ништа не дешава. А ништа се, заправо, није ни дешавало. Пролазили су дани, то је истина, али ништа се у тим данима није издвајало, није искакало из утврђеног редоследа ствари, тако да се мали Давид већ осећао као старац који је оно што му је преостало од живота обављао рутински, малтене као да више није жив.

Покушао је то да објасни Шломи, градској луди, али Шломо тог дана није био вољан да разговара и испуштао је страшне крике, поготово када био чуо речи „чудо" или „Ханука". Мали Давид је удахнуо, оставио једну јабуку и пришао излазу. Шломо је оњушио јабуку, два-три пута је лизнуо и онда је силовито загризао. Јабука је била сочна и приликом сваког његовог угриза, око лица му се подизала фина мрежица распршених капи. И док је Шломо мљацкао и уживао, мали Давид је хитао кући да би наставио да ради на свом плану. Ханука се приближавала све крупнијим корацима, а негде се – премда нико није успео да му каже где – и само чудо припремало за свој наступ.

И тако, у ноћи која претходи празнику светлости, како људи називају Хануку, мали Давид никако није могао да заспи. Понављао је свој план за сутрашњи дан, али то га је само још више чинило будним, те он на крају поче да броји овце. Пребројао је двадесет шест, а када је двадесет седма скочила у ваздух и њему се учинило да полеће за њом, а заправо је тонуо у сан. Сањао је како стоји са пастиром на рубу огромне ливаде, потпуно прекривене овцама. Непосредно пре тога, пастир је рекао малом Давиду да зна име сваке овце, што мали Давид није могао да прихвати као истину – а ко би уопште могао да прихвати такву тврдњу? – и сада су били заокупљени налажењем истине. Пастир је дозивао овце, ословљавајући сваку од њих другим именом, прозвана овца би се издвојила из стада, пришла малој, импровизованој капији, поред које су стајали мали Давид и пастир, заблејала и прошла кроз капију на другу страну. Дуго је то трајало, али на крају се показало да је пастир доиста знао име сваке овце и да су сва имена била различита. Мали Давид је хтео да пита пастира каква је веза између његових оваца и питања о чуду, али пастир је журио за својим стадом и само је стигао да му добаци преко рамена да се неке ствари допуњавају захваљујући својим сличностима а некада захваљујући својим разликама.

И сада, значи, треба да утврди, помислио је мали Давид, да ли између чуда и овце може да се постави знак разлике или знак сличности.

Никада се он неће снаћи у тим логичким надмудривањима која су створила срж Талмуда и можда је било боље да одмах одустане. А тада, као да му је неко шапнуо на уво, чуо је глас који је рекао: Овца у ватру бежи а чудо се из ватре рађа. Шта ли сад то значи, питао се мали Давид, али никакав одговор није му падао на памет.

Тако је, хтео то или не, завршио код рабина.

А рабин му је испричао како се једном, пре много година, у месту које онда звало Землин, запалио тор у којем су биле овце неког трговца, Аврама. Када је ватра примећена, трговац је покушао да их намами напоље, али ма колико се трудио, није успео. Љут, трговац рече да, када су већ толико глупе, могу и да изгоре у ватри. На то му један сиромашан сусед рече да ће он покушати да их спасе тако што ће веровати у чудо. Трговац му рече да од чуда има слабе вајде, те да, што се њега тиче, може да узме све овце које на тај начин сачува... Сиромашан сусед поче одмах да се моли и убрзо су сви људи могли да виде како се ватра смањује и постаје све мања, све док се није на крају сасвим угасила. У тишини која је настала када је престало пуцкетање ватре, вика деце и повици одраслих, зачу се блејање. Прво тихо, потом све гласније, све док се на крају пред запрепашћеним погледима окупљених људи не указаше овце. Све су биле на броју, ниједна није недостајала, једино што више нису биле беле већ су све до једне имале црно крзно.

Мали Давид је био задивљен. Значи, рекао је, само треба упорно да се молим?

Некада је то довољно, рече рабин, некада није, а зашто је то тако, нико не зна...

И тако, прве вечери празника Хануке, упаљена је прва свећа. Иако је још било рано, мали Давид је легао у кревет, нестрпљив да види шта ће се десити. Непрекидно је понављао молитву за појаву чуда, тако да је и заспао усред једне од њих. Чим је отворио очи, пожурио је до сточића поред прозора и угледао нову, целу свећу, коју је употребио те, друге вечери празника. Наредног дана то се поновило, па и четвртог. Кад год би мали Давид дошао, нова свећа га је чекала.

Да ли се збиља догађало чудо, питао се мали Давид, или се неко игра с њим? Његов одговор се мењао од тренутка до тренутка и решио је да ствари истера на чистац Те вечери, дакле, после паљења четврте свеће, одмах је отишао у кревет и претварао се да спава када је његова мајка касније завирила у собу и угасила светло. Мали Давид је сачекао да се кућа утиша, а онда је устао и одшуњао се у просторију у којој се налазио свећњак, сакрио се иза пећи и почео да чека.

Тада је највероватније заспао, јер када је отворо очи, било је јутро и он се налазио у свом кревету. Отишао је до сточића са свећњаком

али нигде није могао да види нову свећу. Можда чуда не постоје, помислио је, али како сам онда ја доспео у кревет? Зар то није чудо? Застао је, погледао кроз прозор и видео бескрајно плаветнило неба. Поред њега је прошла његова мајка, која је у руци носила свећу, и мали Давид угледа како је она оставља поред свећњака. Шта је сад то значило, упитао се мали Давид, да је његова мајка прави творац чуда? Мали Давид уздахну и рече свом одразу у окну: Знаш шта, мани се ти чуда, крајње је време да одрастеш.

IV

Чудна су чуда. И одрастање је чудо. Устанеш једног јутра из кревета, обучеш панталоне које су ти до јуче биле сасвим добре и одједном видиш у огледалу да ти сада једва досежу до глежњева. Онда обучеш кошуљу и иста ствар се деси са рукавима, као да си узео погрешан број кошуље, ону која припада твом млађем брату. Али, ти немаш брата, што значи да је кошуља добра и да мораш да закључиш да се одиграло чудо. Додуше, није ти јасно шта се, и како, десило, како је неко могао да ти истегли кости и мишиће у тако кратком периоду времена, а да при том не осетиш ни најмањи бол. Одједном са краја врсте на часу фискултуре прелазиш у скупину највиших (мада си и даље међу најмршавијима), а будући да се и даље теглиш, и дању и ноћу, мајка те стално тера да једеш јер ћеш сигурно, каже она, наставити да растеш. Нека чуда, очигледно дуже трају, што је добар почетак најаве друге сезоне чуда у мом животу, зване и знане као „Земунска чуда".

Наиме, ми смо се, после шест година проведених у Ћ., преселили у Земун. Неколико дана пре нашег поласка на пут, у Ћ. је гостовао неки циркус. Разапели су шатру на пољанчету, готово у центру града и, док су припремали опрему, забављали су се разгледајући чуда у кавезима. Била је ту брадата жена, затим кокошка са две главе, најдебљи мушкарац на свету, па јаре са три пара ногу... Било је тужно видети их тако затворене и немоћне, међутим, ми нисмо могли ништа да урадимо, осим да им пружимо шаку ораха и понеки комадић кекса. Касније увече отишли смо (родитељи и ми) на вечерњу представу. После неколико занимљивих тачака у првом делу програма, у круг покривен струготином ушао је Глупи Август. Почео је нешто да прича, али његов говор је био потпуно неразумљив. Па ипак смејали смо се његовом оделу, јарко црвеној масци и шеширу из којег је избијао дим. Тај шешир му се наводно запалио за време представе и он је почео хи-

стерично да дозива у помоћ. Тада му је избио други пламичак, па трећи, и он је подигао главу и викнуо из свег грла небу да би му сада добро дошла једна фина киша. И на наше свеопште чуђење, киша је доиста почела да пада. Прво смо пљескали, верујући да је у питању нека вештачка киша, али не, то је доиста била права киша, која се ускоро претворила у праву провалу облака, тако да смо те вечери стигли кући мокри као мишеви.

Стан у који смо се уселили у Земуну налазио се у четвороспратници, у згради са три улаза и двадесетак станова, и са пространим двориштем у којем се играло четрдесеторо деце. Све је у великом граду деловало другачије и имало велике димензије, па је чак и број деце у нашој у згради био велики, као што је палата „Албанија" задивљавала пролазнике својом тада неуобичајеном висином. Све су то, за мене, била чуда великог града.

На пример: спустити се трамвајем са Калемегдана до пристаништа – каква је то авантура била! Па, чуда зоолошког врта – животиње на само метар-два од мене. И друга врста животиња – прављених од марципана које су се – за разлику од оних правих, али тужних, у зоолошком врту – бориле да што пре стигну на ред да их поједем. Тако сам бар ја замишљао док сам устима приносио румене прасиће, зелене и жуте пилиће, смеђе јежеве и беле зечеве.

А тек школа! Велика зграда поред које сам се осећао још мањи него што сам доиста био, са пространим ходницима, великом спортском салом и трпезаријом у којој смо добијали ужину. Ту су нам увек давали топло млеко, које нисам волео управо због чуда по којем је млеко познато; мислим, наравно, на кајмак, ту страшну опну која се појављивала ниоткуда и, бар у мом случају, спречавала приступ млеку. Тако сам морао да једем сув сендвич, односно, да га залијем са мало воде тек на крају ужине. То ми је остављало мање времена за рад на једном нестварном чуду. Наиме, не знам како, али ђаци су тврдили да, када се у уста стави довољно велика количина специјалног папира у који је био умотаван тзв. амерички жути сир и затим предано жваће током дужег периода времена, у устима се добије жвакаћа гума. Право-правцато чудо, нема шале. И ми смо вредно жвакали тај мастан папир све док нас не би заболеле вилице.

Градска чуда су брзо губила привлачност јер су била осуђена на кратко трајање. Стално су се појављивале све веће и веће атракције, град се такмичио са самим собом и све је морало да постане боље, брже и јаче. Није било времена за губљење. Зато су се, верујем, чуда преселила у нас. Одједном није више било толико важно оно у шта се гледа, већ начин на који се то гледа. Ми смо сами постали наше највеће чудо!

Страшно је чудо одрастања. Није у питању само нагло продужавање руку и ногу, него се и лице мења, одасвуд се појављују бубуљице, кожа на лицу постаје масна, зуби прете да изађу из уста, цело тело очвршћава, мишићи расту, нокти се стврдњавају. Једноставно речено: право чудо! Толико је оно чудно да се ујутру плашите да се погледате у огледало. То нисам ја, каже вам лик из огледала, то је неко други. А то ме подсећа да је дошао тренутак да се исприча нова прича, овог пута то је *Чудна прича о блатном чуду* или *У свињи је спас*:

V
ЧУДНА ПРИЧА О БЛАТНОМ ЧУДУ
Или
У СВИЊИ ЈЕ СПАС

Испред пруге, односно, на крају улице Николе Тесле, налазио се отпад. Тамо смо одлазили да бисмо добили неку малу суму новца за старе новине, бакарну и другу жицу, комаде разних метала, све оне ствари које смо налазили на улици или у двориштима, близу канти за ђубре, или у слабо обезбеђеним подрумима.

Неколико корака од улаза на отпад почињао је насип за пругу који се зими претварао у дивно место за санкање и остале зимске уживанције, док је лети ту расло обиље чичкова и корова чији мирисави цветови су привлачили лептирове, пчеле и осе, као и изузетно велике вилине коњице. Вилин коњиц је занимљив створ, с једне стране подсећа на зачараног и ужасно смањеног змаја, док с друге стране изгледа као неки прототип хеликоптера, возило будућности. Вилин коњиц је и велики борац, и ако га држите за реп, савиће се као гимнастичар и покушати да вас угризе. Наравно, то не осећате, али у његовом царству, у царству буба, призор његових вилица мора да је био страшан!

Но, све то се дешавало *испред* насипа, а ова прича се највећим делом одиграла *иза* насипа. Да би се тамо стигло, морало се прво прећи преко пруге (од чега се нашим родитељима дизала коса на глави). Ту је почињала тајанствена шумица, пуна искушења и опасности. У њу је водио путељак који се губио у шумском мраку и на којем вас је очекивало безброј опасности. Путељак је био нераван, са бројним рупама, од којих су неке биле пуне воде, заостале од кише, док су се неке друге, веће претвориле у језерца „живог блата” која су, бар према нашим леген-

дама, прогутала безброј немарних намерника. На једном завијутку стаза се рачвала: један крак је водио даље кроз шумицу, према пространству на којем ће касније бити подигнут Нови Београд, док је други водио до неколико кућица у којима су живели тајанствени становници шумице које никада нисмо видели. Шумицом су се кретале разне „звери" – свиње (које смо називали „дивљим свњама"), пси пуни бува, кокошке и петао који је увек био спреман да их брани, гуске које су увек биле спремне да нападну, те бројни ројеви огромних комараца и досадних мушица. Свему томе треба додати грозан смрад који је долазио из оближње фабрике туткала, и постаје сасвим јасно зашто је шумица представљала најпривлачније и истовремено најстрашније место за наше игре.

Никада нисам био херој. Нисам, додуше, био ни кукавица. Другим речима, био сам истраживач, али не од оних који трагају за новим путевима и пролазима, већ од оних који воле да истражују на већ утабаним стазама и да проналазе оно што је претходним експедицијама промакло.

Најужасније што може да се деси неком детету јесте да изађе да се игра, а да на месту где је хтело да се игра нема друге деце. Ето, то се десило мени оног дана када се одиграла ова прича. Прошао сам поред отпада и дошао до насипа, али нисам видео ниједно дете. Видео сам само неколко великих вилин коњица, али нисам имао ни најмању жељу да их следим од цвета до цвета. Једино што ме је у том часу занимало било је питање где су моји другари. Што више сам о томе размишљао, све уверенији сам постајао да су они у шумици, *иза* насипа, док сам ја губио време *испред* насипа. И храбро сам се успентрао уз насип.

Затекао сам се испред пруге, погледао лево и десно, нигде се ништа није видело, али ја сам, за сваки случај, клекнуо и наслонио уво на шину. Ако су Индијанци тако могли да одреде да ли стиже „ватрени коњ", зашто не бих могао и ја? Ослушкивао сам, ослушкивао, али ништа нисам чуо. „Нема воза", рекох себи да бих се охрабрио. Претрчао сам преко пруге и почео да се спуштам низ насип и, наравно, тада је изнад мене протутњао воз. Када се будем враћао, помислио сам, мораћу да будем обазривији. И тада помислих: Да ли ћу се уопште вратити? И даље сам био на стрмини насипа, још је било времена да се вратим, али што више сам о томе размишљао и понављао: Врати се, врати се – све брже сам се спуштао према путељку који је требало да ме одведе у тајанствену шумицу.

Одмахнуо сам главом да бих се отарасио непријатних мисли и полако кренух према шумици пуној тамних сенки. Када сам дошао до првих стабала, застао сам. Срце ми се попело у грло, дрхтало и спре-

мало се да искочи и побегне. Чврсто сам стиснуо зубе да бих га спречио у томе и оно ме, за дивно чудо, послуша. Чим је оно престало да удара, смирио ми се и дах, зној престао да се слива низ образе, дланови се осушили а листови на ногама престали да дрхте. Сада сам могао да уђем у шумицу и ја кренух полако, корак по корак. Све време сам имао осећај да ме неко прати, али кад год бих се окренуо, видео сам само празан путељак.

Тако сам стигао до места где се путељак рачвао и где су нас понекад чекале гуске. Стрепео сам од тог тренука јер не постоји ништа страшније од гусана који са раширеним крилима и злокобно отвореним кљуном креће у напад. Али тек што сам помислио: Једна брига мање – зачуо сам неки чудан звук: нешто је тандркало и лупало, хукало и дахтало, све ближе мени. Без размишљања сам нагло напустио путељак и крочио у неко жбуње, рачунајући да ћу ту бити довољно сакривен од створења које се приближавало. Међутим, док сам се пробијао кроз жбуње, налетео сам на велику паукову мрежу која ми се залепила за лице, а ако се нечега плашим, то су пауци.

Почео сам хистерично да се бришем, истовремено настојећи да се што брже удаљим од тог страшног места. Нисам гледао куда идем и где стајем, и грање и трње ме је спопадало са свих страна. Паучина ми се омотала око прстију и са шака су ми висили сребрни конци паучине. А када сам напокон отворио очи, увидео сам да не знам где се налазим. Све ми је у подједнакој мери деловало познато и непознато. Кренуо бих према неком кривом дрвету, уверен да је то стабло које се налази у близини места где се стаза рачвала, али кад бих му се приближио, схватио сам да су то нека два друга стабла, међусобно срасла. Смрад који се увек и свугде осећао у шумици, овде је био скоро неподношљив, као да се туткало кувало мало даље одатле, иза оног жбуња. Тишина је такође била другачија, некако потпунија и јача, гласнија – ако се за тишину може рећи да је гласна. Подигао сам главу и загледао се у небо које се једва видело кроз густу крошњу испод које сам стајао. Тада сам, готово дрхтећи од страха, помислио да више никада нећу видети сунце и, очајан, наставио да ходам загледан у небо. И наравно, ко гледа горе, не зна шта га очекује доле. Наиме, осетио сам како ми се нешто љигаво обавија око стопала и глежњева. Погледао сам надоле и видео да стојим у језерцету житког „живог блата".

Ништа горе није могло да ми се деси, знао сам. Никакву помоћ нисам могао ту да очекујем, јер у тај део шумице вероватно нико није долазио. Покушао сам да померим ноге – што је, наравно, прва ствар коју *не* треба урадити – и осетио сам како дубље тонем. Блато ми је већ досезало до половине листова и слутио сам да ће ми ускоро додирнути колена. Покушао сам поново да покренем ноге, али само сам

се заљуљао, изгубио равнотежу и сео. Покушао сам да устанем, али нисам успео јер није било ничега за шта бих могао да се ухватим или да се некако ослоним.

Тада зачух поново онај чудан звук: допирао је однекле иза мојих леђа, приближавао ми се. Осврнуо сам се и, на малој чистини, где није било блата, угледао свињу. Ако сам ја био изненађен, онда се за њу мора рећи да је била запрепашћена. Њушкала је ваздух, тихо гроктала и очигледно се питала какав јој се то уљез нашао на путу. Наравно, за мене она није била свиња, већ дивљи вепар, страшни владар многих шума, и уопште нисам сумњао у то какав ме крај очекује... будући да су вепрови познати као немилосрдни сваштоједи.

Свиња грокну, као да најављује своју одлуку, и крену према мени. Окренуо сам главу и препустио се судбини. Свиња, међутим, прође поред мене, тек ме овлаш додирнувши, и загази у блато. Направила је неколико корака, ходајући ивицом, где је очигледно постојала нека тврђа или плића стаза. А онда, као да се нечега присетила, застала је, окренула се и поново се упутила према мени. Пришла ми је и оњушила ме. У једном тренутку њушка јој се нашла тик уз моје лице, тако да сам могао да јој завирим у ноздрве. Није ми се допало оно што сам видео, па сам затворио очи. Очекивао сам сваког часа да ће почети да ме прождире, али она грокну неколико пута и поче да рије по блату недалеко од мене. Ако будем и даље ћутао, помислио сам, можда ће ме оставити на миру? Надао сам се само да она није претходница већег чопора, јер тада ми не би било спаса.

Као да је разумела моје мисли, свиња ми се поново приближи и утешно грокну. Зарила је њушку у блато и вредно копала и мљацкала. Нисам могао да замислим шта би то она могла да једе из блата. У том часу она ми приђе сасвим близу, поново ме оњуши, затим гурну њушку дубоко у блато, чак испод моје стражњице, и поче да ме гура. Осетио сам како ми се стражњица полако подиже, све док се, уз једно гласно „плоп”, није нашла изван блата. Усправио сам се, заљуљао и скоро поново пао, те сам се стога брже-боље сручио на свињу. Она, изненађена, начини неколико корака уназад и ја осетих како ми ноге излазе из блата. Хвала, свињо, рекох, а она се протресе као пас када изађе из воде и ја се сручих на земљу поред ње. Међутим, изгледа да сам је увредио, јер она подиже свој репић и увређено се удаљи.

Не знам да ли можете да замислите шта ме је сачекало код куће када сам стигао сав блатњав и смрдљив, и још бос, без сандала, које је блато прогутало. Али, то је већ за неку другу причу. Крајње је време да ову причу приведемо крају и кажемо нешто о трећој сезони чуда у мом животу, званој „Сеоска чуда”.

VI

Сваког августа одлазили смо у једно село у Босни. Село је било без струје и воде, али зато окружено прелепом природом. Иако сам тада већ био становник великог града и уживао у благодетима таквог живота, одсуство воде и струје уопште ми није сметало. Пошто није било струје, вечери смо проводили у кући, у варљивој игри сенки створених треперавим пламичком лампе на гас. А за воду смо ишли до разних бунара и извора, око којих су се увек испредале разне приче.

Нешто страшније приче причале су се увече, уз лампу на гас и трепераве сенке по зидовима и на таваници. У једној великој соби спавало је деветоро деце: моја сестра и ја, као и седморо наших рођака – свако на свом сламнатом душеку. Најстарија сестра, задужена за ред и мир, угасила би лампу на гас и командовала нам да будемо мирни, а нама су се тада уста сама отварала и почињала да причају. Раније или касније, неко би почео да прича неку страшну причу о вампирима, вештицама или вукодлацима и убрзо више нико не би смео да погледа кроз прозор. Покривали смо се преко главе и тонули у сан, осећајући благо боцкање сламе из душека.

Понекад ме је један од рођака позивао да рано ујутру водимо краве на пашу. Тада се устајало у цик зоре и, да не бисмо будили осталу децу, одлазили смо да спавамо у штали, на високој дрвеној платформи, испод крова и изнад стоке. И док је мој рођак одмах тонуо у сан и потом почињао задовољно да хрче, ја сам се вртео у слами, ослушкујући звукове који су допирали од свиња, крава и кокошака. Високо изнад нас простирао се бескрај звезданог ноћног неба, правог чуда у односу на нејасну, замагљену слику неба изнад великог града. Пиљио сам у небо и полако препознавао сазвежђа, посебно Велика и Мала кола. Ноћна свежина терала ме је у сламу, и онда сам сањао како летим између звезда у некој летећој справи налик на пласт сена.

Петао је, сигуран сам, тачно знао када треба да се пробудим и почињао је да кукуриче бар пола сата раније, само да би ми напакостио. Будио сам рођака и, дрхтећи од јутарње свежине позног лета, изводили смо краве из штале и спуштали се према потоку у дну падине. Сунце се полако показивало иза наших леђа и капи росе су блештале у безброј боја. Са свих страна, иако нигде нисам могао да их видим, оглашавале су се птице. Док се сунце пењало уз небо, чинило ми се да га никада нисам видео из такве близине. Осећао сам како ме опипава својим зрацима и извлачи из мене сваку помисао на хладноћу. Затварао сам очи и тонуо у сањарења, а онда би ме разбудио рођаков узвик: „Хајде, не спавај! Краве су ушле у комшијин кукуруз!" Морали смо да јуримо по њих. Крава је тврдоглава животиња и једва смо их изгурали назад на ливаду. Мој рођак се тада појавио са два клипа у рукама. Морамо да прославимо, рекао је, што смо му спасили силан кукуруз. Онда смо потражили неко сакривено место где смо на малој ватри испекли и у сласт оглодали та два клипа. До тада је сунце високо одскочило и било је време за повратак. Све то не звучи као неко нарочито чудо, али за дете из великог града и то је било чудо.

Као и огроман скакавац, највећи којег сам икада видео и који није хтео да ме пусти да пређем преко ограде у суседно двориште. Затим, млеко које је штрцало из крављих вимена, његово таласање и буђкање док се посуда пунила. Чудо звано ласица, која је узалудно покушавала да побегне од каменова и штапова. Поток који се, после провале облака, претворио у бујицу у коју се нисам усудио да станем, плашећи се да ће да ме однесе. Па, хукање сове која се, злокобно, спустила на дрво поред наше кући и није показивала намеру да оде. И, напокон, сланиште на које су сви доводили своју стоку и препричавали разне догодовштине, док смо ми хватали жабе и тренирали их за надметање у скоку удаљ.

Чуда су, кажем, у нама, а не изван нас, тако да оно што је чудо за мене, не мора да буде чудо ни за кога другог. Постоје, наравно, разна чуда која су чудесна за све људе, али право чудо је оно што нас натера да нађулимо уши, изоштримо поглед и помислимо: Какво је то чудо?

Знам да постоје велика светска чуда, разне грађевине и разноврсне догодовштине које људи доживљавају као чудесне, али мене су увек више привлачила она мала чуда од каквих је био саткан сваки мој дан на селу. Она су ми омогућавала да растем тако што су ми помагала да утврдим своје место, прво у том малом босанском селу, затим у оквирима породице, потом у животу уопште. Али пре него приведем овај запис крају, дошао је тренутак за

VII
ИЗМИШЉЕНУ ПРИЧУ О ЈЕДНОМ СЕОСКОМ ЧУДУ Или ЧУДО НА ДНУ БУНАРА

У селима, без обзира на то да ли су кује раштркане по брдима и долинама, као у нашем селу у Босни, или су прибијене једна уз другу, као у Војводини, вести брзо путују. Тако смо једног преподнева сви знали да је нестао учитељичин син, Марко. Последњи пут је виђен претходног дана. Јурио је за неким великим лептировима, на које је покушавао да баци своју кошуљу и тако их улови.

Управо је та кошуља узнемирила мештане. Наиме, неко је, док је ходао пречицом, наишао на њу, немарно бачену на траву, и сетио се да припада учитељичином сину. Свратио је прво до њеног комшије, показао му кошуљу, овај је позвао своју жену и сви троје су се сложили, док је кошуља ишла из руке у руку, да је треба однети учитељици. Позвали су још неке комшије и тако, сви заједно, упутили се учитељици.

Чим је учитељица отворила врата и угледала толико људи у дворишту, знала је да се нешто десио. А када је угледала кошуљу, врховима прстију је дотакла усне и срушила се на под. Неке жене притрчаше да јој помогну, а мушкарци се окупише око великог дуда да би се договорили шта да раде. У ствари, већ су знали шта треба да раде, остало им је само да се поделе у групе и одреде где ће ко да трага. На нас, децу, нису обраћали пажњу, тако да смо и ми направили сличан план, поделили се у неколико група и почели да обилазимо места која, углав-

ном, нису била позната одраслима, као што је, на пример, рупа која се налазила недалеко од извора и коју смо назвали „вучја јазбина”или наша тајна „плажа” на потоку, звана „Попов вир”.

У мојој групи налазила се Милица, девојчица за коју се причало да може људима да чита мисли, иако никоме од нас још ниједну није прочитала. Овог пута, међутим, тек што смо се упутили према шумарку и ливадама који су нама додељени, Милица је застала, стресла се, покрила очи рукама и рекла: У бунару је.

У ком бунару, лебац ти љубим, упита Бране, знаш ли ти колико их има?

Не знам, рече Милица, али видим како лежи на дну, сав згрчен...

Па, ако лежи на дну, рече Бране, онда је вероватно већ мртав.

Није мртав, одговори Милица, јер у бунару нема воде.

Бунар без воде, бунар без воде, сви смо покушавали да се присетимо неког бунара без воде. Бране се присетио бунара код газда Радетове радионице, али он је био скоро до врха затрпан старим гумама, поломљеним деловима мотора и разних алатки. И тако је наша група, уместо да трага тамо где нам је било одређено, поседала на земљу и покушавала да се сети празног бунара у којем се, можда, налазио Марко. Ништа нам није падало на памет и већ смо помишљали да одустанемо, али тада се Бране лупи по челу и рече: Па, да, наравно, како се тога нисам раније сетио. Ми га погледасмо и заграјасмо, обасипајући га питањима, али он нас утиша и рече да ће нам све испричати успут.

И тако смо сви журно кренули, неки брзим корацима, неки поцупкујући а неки баш трком – у зависности од тога ко је био колико висок и колико му је корак био дуг. Бране је био на челу и настојао да говори довољно гласно да га сви чују, чак и они који су каскали на репу колоне. Није било лако причати и трчати, тако да су се поједине речи губиле и ломиле чим би му прешле преко усана, али смо ипак успели да разумемо причу.

Кућа које се Бране сетио налазила се на супротном крају села и већ дуги низ година нико није у њој живео. Деца нису волела да одлазе тамо да се играју, јер су кућу, наводно, настањивали духови. Међутим, Бране и неки старији дечаци ипак су се увлачили у кућу и онда нама, млађима, причали приче о разним чудима која су се у њој дешавала. На тај начин успели су да нас, млађе и мање дечаке, држе на одстојању са којег смо могли само да нагађамо шта они раде, а слутили смо да, док седе око ватре, завијају цигарете и пију ракију украдену из нечијег пордрума. Било како било, Бране се сетио, рекао нам је, да се иза куће налази једна дубока рупа, ископана из ко зна ког разлога а највероватније као рупа за бунар од којег се касније одустало. Рупа је била покривена даскама и сламом, који су лако могли да преваре неупуће-

ну особу, и Бране је помислио да би то могло да буде место које је Милица „видела” у својој визији.

Успут смо свратили код Микића да се напијемо воде са њиховог бунара и ту се Бране задржао у разговору са домаћином. Дознали смо да се још нико од трагача није вратио и да почиње да превладава уверење да је већ касно, да је све мање шанси да малог Марка пронађемо живог. Бране је, међутим, био упоран и наставили смо брзим корацима према тајанственој кући.

А кућа је доиста била тајанствена и аветињска, поготово због сенки које су расле и постајале све гушће. Ко зна шта се ту све дешава када падне ноћ и земља постане царство мрака и свакојаких бића која у том мраку живе. Због тога је, претпоставио сам, Бране понављао само једну реч: Брже! Брже! Брже! До тада смо већ стигли до куће и провукли се кроз ограду код њене стражње стране. Угледали смо неколико сломљених дасака и покидано лишће, а када смо се приближили, схватили смо да се они налазе око отвора који је водио у рупу. Завирили смо у рупу, видели само мрак и устукнули. Бране је морао сам да сиђе доле, док смо ми стајали око рупе као омађијани. Али када је Бране викнуо да је нашао Марка и да је све у реду, онда смо сви одједном постали храби и били спремни да скочимо у рупу.

И данас сам уверен да је само чудо сачувало Марка када је упао у рупу. Он нам никада није испричао шта га је навело да се приближи рупи и како се нашао у њој.

Можда је тако боље, јер чудо је ипак тајна.